

Považské osvetové stredisko v Považskej Bystrici v zriaďovateľskej pôsobnosti TSK

Poklady z povaly

- * výstava krojovaných bábik zo zbierky Veroniky Cetliovej
- * svadobných vencov a párt z dielne Anny Kulichovej
- * regionálnych krojových súčastí z Červeného Kameňa, Papradna, Lúk a Lysej pod Makytou

Poklady z povaly

- * výstava krojovaných bábik zo zbierky Veroniky Cetllovej
- * svadobných vencov a párt z dielne Anny Kulichovej
- * regionálnych krojových súčastí z Červeného Kameňa, Papradna, Lúk a Lysej pod Makytou

8. októbra - 16. novembra 2020

História krojovaných bábik

Pojmom bábika sa označuje detská hračka, ktorá má podobu malého dieťaťa, bábätka. História bábiky ako obrazu ľudskej bytosti siaha až k počiatkom našej civilizácie – z Mezopotámie, zo starého Egypta 2000 rokov p.n.l. a z antického Grécka. V stredoveku sa pojmom bábika označovala hračka vo všeobecnosti, až od 18. storočia nadobúda pojem bábika súčasný význam. Jedna z prvých písomných zmienok o existencii drevených bábik pochádza z Británie (r. 1548). Na území Čiech a Slovenska začína vznikáť drobná remeselná výroba drevených kĺbových bábik od polovice 18. storočia ako alternatíva k drahým dreveným alebo už porcelánovým bábikám rakúskej, nemeckej, francúzskej alebo anglickej výroby. Zlatý vek bábik prichádza v 19. storočí, najmä v Nemecku. Bábiky sa tvorili z textilu papirmašu, keramických materiálov a glazovaného porcelánu – neskôr z celuloidu, plastu a v súčasnosti z vinylu. Zberateľstvo bábik má tradíciu siahajúcu až do stredoveku. Vytvárali sa bábikárske kluby, v ktorých si členovia dávali úlohy obliecť napríklad bábiky podľa módy, alebo v štýle francúzskeho baroka. Deťom vyrábali bábiky najmä rodičia z textilu, zbytkov vlny, vyrezávali z dreva alebo viazali zo slamy. Práve tu badať počiatky tvorby krojovaných bábik, pretože každý tvorca vychádzal predovšetkým z vlastnej, miestnej tradície, ktorá mu bola najbližšia.

Slovenské kroje paria k tým najkrajším, čo ľudské ruky vytvorili. Každý kraj, či región oplýva krásnym krojom, na ktorý sú jeho nositelia hrdí. Je odrazom výtvarného cítenia a zručnosti. Kroje sa v súčasnosti prezentujú nielen na živých postavách či figurínach, ale aj prostredníctvom krojovaných bábik. Oživuje sa a uchováva to, čo nám zostalo po našich predkoch. Vystrojiť bábiku krojom je náročná a neľahká práca, mnohokrát zaberie veľa hodín prípravy a práce. A možno čo iní vyhodili ako nepotrebnú vec - starú bábiku, či kraj – ďalší zbiera a vyrába miniatúry krojov.

Vyrobiť miniatúrny ľudový odev, zachovať prvky originality a proporcionalitu je náročnejšie, ako vyrobiť odev na dospelú osobu. Bábikárky, ktoré tento odev vyrábajú dbajú na vernosť svojich zmenšenín krojov, spolupracujú s múzeami, etnografmi a s pamätníkmi, ktorí im dodávajú obrazovú dokumentáciu alebo sú schopní prispieť odbornou radou. Zakladajú si na tom, aby vytvárali presné repliky krojov. Kým sa začne šiť samotný kroj, je nutné získať potrebný materiál na jeho výrobu, ktorý by zodpovedal svojou štruktúrou zmenšenine pôvodných materiálov, vzory a dokonca aj účesy a rôzne doplnky. Bohatosť ľudových odevov spôsobuje, že samotná realizácia je časovo náročná. Ušitie zmenšeniny kroja môže trvať od 40 až po 150 hodín i viac. Zmenšenina by mala zodpovedať skutočnosti, nemala by sa od nej líšiť, samozrejme, okrem veľkosti. A aby bola bábika dokonalá, nemala by zostať bosá. Dnes kroje znova ožívajú v ich rekonštrukciách, na rôznych slávnostiach, folklórnych akciách alebo v rukách nadšencov, amatérov. Takýmito sú bezpochyby aj bábikárky, vďaka ktorým sa krása v zmenšenej podobe uchováva pre nasledujúce generácie.

Mgr. Jarmila Hluchová – Balneologické múzeum, Piešťany

Milí návštevníci výstavy,

som šťastná, že mám príležitosť predstaviť a priblížiť vám moju veľkú záľubu, KROJOVANÉ BÁBIKY.

Krojované bábiky tvoria osobitnú oblasť prejavu našej kultúrnej minulosti. Dostávali ich nevesty a boli symbolom dôležitého medzníka v živote, ktorý naznačoval na jednej strane ukončenie detstva a na druhej strane začiatok života v novej mladej rodine. Vďaka týmto nevšedným zvykom sa nám uchovali krásne krojované bábiky, ktoré nájdete nielen v zbierkach múzeí, ale aj v rodinách. Bábiky sú oblečené do miniatúr pravých krojov - periel našej ľudovej kultúry. A práve toto ma oslovilo. Výpoveď estetického cítenia, zručnosti a história – to sú hodnoty, ktoré prežívajú, a verím, že sa ešte dlho zachovajú. Značný podiel na tom majú bábikárky. Ženy, ktoré vyznávajú hodnoty ručnej práce, majú lásku a trpezlivosť pri tvorbe nových krojovaných bábik, ale pri reštaurovaní krásnych starých, ktoré poznačil zub času.

Osobne sa predstavujem ako bábikárka Veronika z Piešťan, pôvodným povoláním technického zamerania – desať rokov som pracovala v konštrukcii a po rekvalifikácii som pôsobila ako učiteľka odborných predmetov na škole s umeleckým zameraním. Odchodom do dôchodku som sa vrátila po 30-tich rokoch z Bratislavy do Piešťan. Zmena prostredia, životného štýlu a pohoda vyplavili potrebu seberealizácie, ktorú som našla v tvorbe a reštaurovaní krojovaných bábik.

Aby táto krása nevyhynula a nebola vytlačená na perifériu bábikami barbie, ktoré s našou národnou kultúrou nemajú nič spoločné, začala som hľadať skúsenejšie bábikárky, od ktorých som sa mnoho naučila. Krásne priateľstvá, ktoré vznikajú práve cez tento spoločný záujem, sú niečím výnimočným v dnešnom uponáhľanom a odcudzenom svete. V priebehu asi 15 rokov sa mi podarilo spoznať a nahovoriť k spolupráci 10 – 15 žien prevažne v dôchodkovom veku, najmä zo západoslovenských regiónov. Organizujeme viaceré výstavy – bývalo zvykom Otvorenie letnej kúpeľnej sezóny v Piešťanoch spestriť vernisážou výstavy krojovaných bábik (spolu osemkrát), najrozsiahlejšou bola výstava Od Tatier k Dunaju, kde sme vystavovali celkom až 333 bábik, ktoré zapožičali bábikárky od Košíc a Margecian cez Vysoké Tatry, Kysuce, Oravu, stredné Považie až po Pohronie. Na výstave v roku 2019 sme prezentovali prevažne bábiky z regiónov západného Slovenska – celkom od štrnástich bábikáriek, ktoré ponúkli pre výstavu 127 bábik. Výstavu si prišlo pozrieť viac ako 600 návštevníkov. V zimných mesiacoch na prelome rokov 2019/2020 bábiky prezimovali v kaštieli Radoľa v Kysuckom Novom Meste. Odtiaľ putovali do Devínskej Novej Vsi, kde potešili v Múzeu kultúry na Slovensku, nasledovala výstava Báby a ich háby v Makovického dome v Žiline, ktorá sa uskutočnila v rámci 58. ročníka folklórneho festivalu Jánošíkových dní v Terchovej. Je nám ct'ou predstaviť výstavu i členky našej bábikárskej rodiny aj u vás v Považskom osvetovom stredisku. Pri obzretí sa na predošlé aktivity s hrdosťou môžem rekapitulovať, že výstava v Považskej Bystrici bude už naša štrnásť.

Pri úvahách o význame a zmysle výstav som dospela k záveru:

Výstava má potešiť oko i dušu a má aj poučiť ...

Dúfam, že sa nám to spolu podarí.

Mária BOŽÍKOVÁ

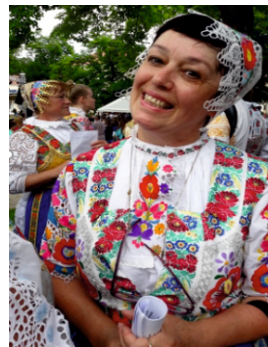
Mária TRULÍKOVÁ

V Knihe návštev, ktorú si vediem od roku 2016, nachádzam slová uznania a vďačnosti – tie však patria nielen mne, ale i ostatným ochotným bábikárkam, ktoré svojou zručnosťou a šikovnosťou vytvárajú nádherné skvosty ľudového umenia:

BOŽÍKOVÁ Mária zo Šúroviec
ČECHVALOVÁ Antónia z OČKOVA
ČECHVALOVÁ Marta z BRATISLAVY –zberateľka
HARŠÁNYOVÁ Štefánia z MODRANKY
KARNÍKOVÁ Emília z BRATISLAVY
LEŽOVIČOVÁ Miroslava z MODRANKY
MAJČÍKOVÁ Jana z TRENČÍNA – zberateľka
MAKÚCH Miroslav z PÚCHOVA
OBUCHOVÁ Alžbeta z NOVÉHO MESTA NADVÁHOM
PITOŇÁKOVÁ Anna z MARGECIAN
POLÁČKOVÁ Jana z DUCOVÉHO
STANKOVIČOVÁ Marta zo ŠENKVÍC
TRULÍKOVÁ Mária zo ŠTIAVNIKA pri BYTČI
ZÁMEČNÍKOVÁ Mária z MORAVSKÉHO LIESKOVÉHO
CETLIOVÁ Veronika z PIEŠŤAN

Ďakujem aj daryniam historických bábik Zuzane Adamíkovej zo Žiliny a Irene Žakovej z Prievidze. Darované bábiky som s láskou zreštaurovala. Moja vďaka patrí aj nášmu priateľovi Stanovi Šedinárovi, ktorý koordinuje spoluprácu pri pracovných stretnutiach a príprave výstav, znalosťou a zručnosťou v oblasti IT a tiež krásnymi fotografiami a videami dokumentuje výsledky nášho snaženia.

bábikárka Veronika Cetliová z Piešťan

Jana POLÁČKOVÁ

Mária ZÁMEČNÍKOVÁ

Antónia ČECHVALOVÁ

Emília KARNÍKOVÁ

Alžbeta OBUCHOVÁ

Stano ŠEDINÁR

Svadobné party Anny Kulichovej

PARTA - ozdobná čelenka, je znakom dospelého slobodného dievčaťa. Základ party tvoril pás lepenky stočený do kruhu obšitý textilom, najčastejšie zamatom, ktorý bol doplnený našitými korálkami, bortňami, kovovými čipkami. Súčasťou party boli viaceré stuhy rôznych dĺžok, ktoré viseli okolo tváre alebo dolu chrbtom. V 19. storočí bola parta súčasťou sviatočnej alebo obradovej úpravy hlavy dospelých dievčat. Nosila sa do kostola, na veľké cirkevné sviatky, na Gemeri, Spiši a Above aj pri niektorých tradičných obradoch jarného cyklu. Vyrábali ich zručné ženy na dedinách alebo sa predávali na jarmokoch. Parta doplnená venčekom z rozmarínu, myrty alebo zimozelene bola hlavným znakom odevu mladuchy. Obdobnú partu ako mladucha, ale bez zeleného venčeka mali aj svadobné družice. Koncom 19. storočia svadobnú partu postupne nahradil veniec mladuchy z umelých kvetov a so závojom.

Anna Kulichová sa pri výrobe svadobných part a vencov inšpiruje tradičnými ľudovými partami. Svojou zručnosťou, trpezlivosťou a umom vytvára repliky part z rôznych kútov Slovenska. V jej tvorbe sú zastúpené party z obcí Liptovská Teplička, Dobrá Niva, Dolná Poruba, Príbelce, Hrašné, Valaliky či Záriečie.

Zvolenská Slatina

Záriečie

Tradičný ľudový odev

Tradičný ľudový odev – kroj sa stal symbolom charakterizujúcim jednotlivé regióny či obce, ktoré sa odlišujú výrazne špecifickými prvkami. Bol súčasťou každodenného života obyvateľov. Dnes je v mnohých prípadoch už len vzácnym umeleckým dielom. Aktívne folklórne skupiny nášho regiónu, ktoré sú často jedinými nositeľmi a pokračovateľmi tradícií zachovávajú a sprostredkovávajú verejnosti hudobno-spevné, tanečné i remeselné tradície. K tomu neodmysliteľne patrí aj tradičný ľudový odev. Jeho formy, či už pracovný, sviatočný, ale aj obradový – svadobný sú súčasťou výstavy POKLADY Z POVALY.

Hľadanie materiálov, funkčných strihov, základných účelových techník spájania švíkov plátna cez krížikové, plnenú (vláčenú – ako hovoria v Papradnianskej doline), či náročnú výrezovú techniku, gatru (Červený Kameň), to všetko sa pokúšajú osvojiť si členovia folklórnych skupín, či nadšenci tohto umenia v obciach. Všetkých spája snaha dopracovať sa k novým ďalším kusom ľudového odevu s čo najvernejším vyhotovením - dĺžka a aj potrebná šírka sukni, farebnosť a typ konkrétnych vzorov, výšivky rukávov, záponiek, vzorových úprav hlavy, nosenia a výroby čepcov, šatiek a iných súčastí tradičného odevu.

Svadobný kroj Lúky

Tradičný svadobný kroj z obce Lúky poskytla folklórna skupina Javorník. Súčasťou aktívnej činnosti členov je prieskum a dokumentovanie poznatkov o ľudovom odievaní v obci a okolí so všetkými jeho osobitosťami. Vďaka tomu si čiastočne kroje vyrábajú aj sami. Mária Štefániková staršia je so svojimi skúsenosťami odborníčkou na kroje, ktoré sa nosili v Lúkach a v okolí. Vyšívaniu sa venujú i ďalšie členky folklórnej skupiny.

Papradniansky kroj

Folklórna skupina Podžiaran výrazným spôsobom prispieva k oživeniu a zachovaniu tradičnej kultúry spod Javorníkov. Vedúca skupiny Lenka Jandušíková sa okrem zbierania a zapisovania ľudových piesní, zvykoslovia a tradícií venuje s členmi kolektívu podrobnej dokumentácii a zbieraniu krojových súčastí. Vďaka originálne pleteným pančuchám a ručným výšivkám mohla folklórna skupina pokračovať v doplnení krojovej základne. V poslednom období pribudol aj ženský a dievčenský kroj z mladšieho obdobia vývoja ľudového odevu ako i nové krpce, brusliaky, hune, mužské košele a gace.

Červený Kameň

Folklórna skupina Červaňan sa venuje zachovávaní a šíreniu ľudových tradícií obce Červený Kameň. Vedúcou skupiny je Ľudmila Jancovková, ktorá sa zároveň dlhé roky venuje aj zbieraniu tradičných krojových súčastí. Výnimočnosťou ženského kroja z Červeného Kameňa sú vyšívané límce. Vyšívajú sa špeciálnou technikou - gatrou. Garta je druhom výšivky šitej vo vytáhovanej štvorcovej sieti. Rukávce z konopného bieleho plátna sú vriasené do úzkeho obojku a vzadu medzi plecami je pripravený límec s rozmerom 33 x 25 cm. Vyšívajú sa farebným motívom a zdobí ručne háčkovanou čipkou širokou 5-7 cm.

Lysá pod Makytou

Najaktívnejším detským kolektívom v Púchovskej doline je DFS Javorinka. Zakladateľ súboru Anton Kapusta a súčasní vedúci-manželia Stanislava a Jozef Kačíkovci vytvárajú dobré zázemie pre činnosť mladých priaznivcov folklóru a ľudovej kultúry. Nové rukávce a zápunky vyšili vedúca súboru s rodinnými príslušníkmi členov kolektívu. Spolu s novými modrotlačovými sukňami, plátennými gaťami a košeľami tvoria krojované súčasti detského tradičného odevu.

Poklady z povaly

Zostavili: Ing. Dana Mahútová, Mgr. Lucia Budajová
Grafická úprava: Peter Hudák

Zodpovedná redaktorka: Mgr. Daniela Čížmárová

Vydalo: Považské osvetové stredisko v Považskej Bystrici v októbri 2020

Náklad: 100 kusov